

Mısır'da yetişmiş ve Arap âlemi, dili ve kültürü içinde yoğrulmuş, muhtemelen bir Arap birliği düşüncesine zâhîp olmuş, Mısır tarihine "fâtih" unvanı ile geçmiş, babasına mutlak sadakati yanında bağımsız politikalar üretebilmiş, iyi bir asker ve hedefini iyi belirleyen sert ve kabilîyetli bir idareci olan İbrâhim Paşa, Mısır tarihinde muhakkak ki Mehmed Ali Paşa yanında anılması icap eden ikinci isimdir ve özellikle Mısır meselesindeki asabiyyeti, Osmanlı Devleti'ne karşı gösterdiği her türlü hissîyattan uzak katı tutumu, Mısır'ın müstakil bir devlet haline getirilmesindeki niyeti ve İstanbul'a kadar ilerleyip Osmanlı hânedanını değiştirme fikirleri taşıması, dolayısıyla babasından daha cüretkâr bir siyaset takip etmeye taraftar olması ile dikkat çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ceberti, 'Acâ'ibü'l-âşâr, III, 347-379; IV; Georg Rosen, *Geschichte der Türkei von dem Siege der Reform im Jahre 1826 bis zum Pariser Tractat vom Jahre 1856*, Leipzig 1866, I, 143-179, 195-198, 215-217, 221-222, 291-298; II, 3-7, 12-14, 21-23, 29-47; A. A. Paton, *A History of the Egyptian Revolution from the Period of the Mamlukes to the Death of Mohammed Ali*, London 1870, II, 95-100, 116-121, 137-143, 174-178, 180-183, 188-189, 194-197, 200-202, 206-207; J. Barker, *Syria and Egypt Under the Last Five Sultans of Turkey* (ed. E. B. Barker), London 1876, II, 119, 176-177, 179, 187-190, 193-197, 203-206, 235-240; Mustafa Nuri Paşa, *Netâ'icü'l-vukûât* (nşr. Mehmed Gâlib Bey), İstanbul 1327, IV, 84-87, 91; Osman b. Bişr en-Necdî, 'Unvânü'l-mecd fî târîhi Necd, Riyad 1982, I, 384-418; W. Alison Phillips, "Mehmet Ali", *The Cambridge Modern History*, Cambridge 1907, X, 545-572; Kâmil Paşa, *Târîh-i Siyâsî-i Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye*, İstanbul 1327, III, 39-40, 44-45, 94-95, 116-117, 120-227; M. John Hall, *England and the Orleans Monarchy*, New York 1912, s. 148-152,

154-155, 158-161, 219-220, 242-245, 276-277, 288-289, 294-295, 301, 313-316; *Delîlül-Hâlic* (Târih), III, 1619-1625; [Anonim], *Hurûbu İbrâhîm Bâşâ al-Mısrî fî Süriyâ ve'l-Anadûl* (nşr. A. J. Rustum), Kahire, ts.; Abdurrahman Şeref, *Târîh Musâhabeleri*, İstanbul 1339, s. 21; Süleyman Ebû İzzeddin, *İbrâhîm Bâşâ fî Süriyâ*, Beyrut 1929, tür.yer.; H. Dodwell, *The Founder of Modern Egypt*, Cambridge 1931, s. 18-19, 34-36, 43-51, 62-65, 71-92, 108-111, 114-117, 122, 156-159, 173-176, 184-185, 189-191; Pierre Crabitès, *Ibrahim of Egypt*, London 1935; Asad J. Rustum, *The Royal Archives of Egypt and the Origins of the Egyptian Expedition to Syria: 1831-1841*, Beyrut 1936, s. 25-26, 49, 53-59; a.mlf., "Syria under Mehmed Ali", *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, XLI (1924-25), s. 34-57; a.mlf., "Syria under Mehmed Ali - A. Translation", a.e., XLI (1924-25), s. 183-191; Şinasi Altundağ, *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı: Mısır Meselesi 1831-1843*, Ankara 1945, s. 24-29, 36-37, 53-54, 56-64, 77-78, 90-92, 101-105, 109-117, 130-132; a.mlf., "İbrahim Paşa", *İA*, V/2, s. 900-906; Abdurrahman er-Râfî, 'Aşru Muhammed 'Ali, Kahire 1947, s. 220-246, 262-263, 272-281, 292-299, 300-304; M. Rifaat Bey, *The Awakening of Modern Egypt*, London 1947, s. 18-27, 32-37, 51-62, 68-71, 78-85, 90-91; Yitzhak Hofman, "The Administration of Syria and Palestine Under Egyptian Rule (1831-1840)", *Studies on Palestine During the Ottoman Period* (nşr. M. Maoz), Jerusalem 1975, s. 311-333; Afaf Lutfi al-Sayyid Marsot, *Egypt in the Reign of Muhammad Ali*, Cambridge 1984, s. 27, 43-58, 61-74, 81-85, 101, 127-128, 198-230, 233-235, 240-241, 245-246, 252-256; Alexander Schölch, *Palästina im Umbruch 1856-1882*, Stuttgart 1986, s. 48-53; Muhammed H. Kutluoğlu, *The Egyptian Question (1831-1841): The Expansionist Policy of Mehmed Ali Paşa in Syria and Asia Minor and the Reaction of The Sublime Porte*, İstanbul 1998, s. 42-49, 61-82, 87-105, 131-160; Ali Fuad, "Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa", *TTEM*, sy. 19 (96) (1928), s. 64-147; P. Kahle - [P. M. Holt], "İbrâhîm Paşa", *EI²* (İng.), III, 999-1000.

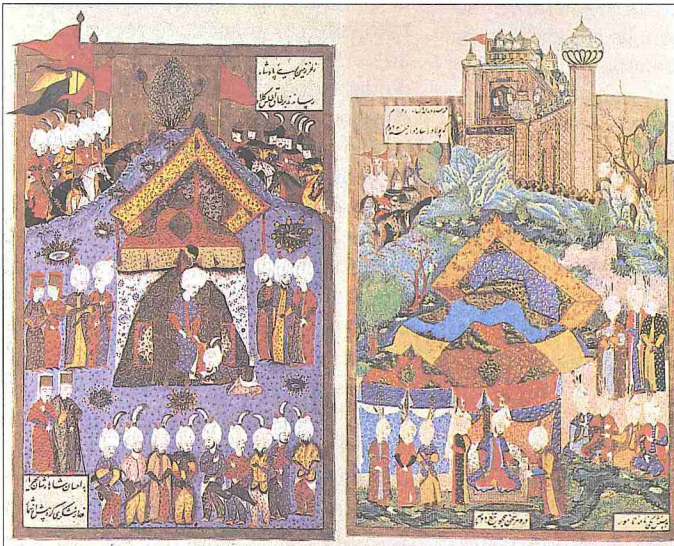
MUHAMMET HANEFİ KUTLUOĞLU

İBRÂHİM PAŞA, Makbul

(ö. 942/1536)

Osmanlı vezîriâzamı.

Bugün Yunanistan sınırları içinde bulunan Parga yakınlarında bir köyde doğduğu ve altı yaşında İstanbul'a getirildiği genellikle kabul edilirse de hayatının ilk yılları hakkında kesin bilgi yoktur. Ayrıca II. Bayezid devrinde bir akın sırasında ele geçirilip Kefe'de bulunan Şehzade Süleyman'a takdim edildiği veya Pargalı bir gemicinin oğlu olup Türk korsanları tarafından esir alınarak Manisa civarında bir dul kadına satıldığı, ardından Manisa'da bulunan Şehzade Süleyman'ın hizmetine girdiği de rivayet edilir. Bütün bu bilgilerin doğruluğu şüpheli olmakla birlikte gençlik yıllarında Manisa'da Şehzade Süleyman'ın hizmetinde bulunduğu bilinmektedir (Uluçay, s. 249). Pargalı, Frenk ve Maktul gibi lakaplarla da anılır. Muhtemelen daha Manisa'da iken Şehzade Süleyman'ın en yakın adamı oldu, tahta geçmesi üzerine de onunla birlikte İstanbul'a gitti. Padişaha olan yakınlığı sebebiyle sarayda önemli görevlerde bulundu. Belgrad Seferi sırasında (927/1521) kapı ağası olarak görev yapıyordu. Bu sefere çıkılırken masrafları Kanûnî Sultan Süleyman tarafından karşılanan Atmeydanı'ndaki sarayının inşası başlatılmıştı. Padişaha olan bu yakınlığı, giderek nüfuz ve gücünün artmasına yol açtı. Has odabaşı ve iç şahinciler ağası oldu, Rodos Seferi'ne katıldı (928/1522). Nihayet Pîrî Mehmed Paşa'nın azli üzerine o zamana kadarki teamüle aykırı olarak Has odabaşılıktan Rumeli beylerbeyiliğiyle vezîriâzam oldu (13 Şâban 929 / 27 Haziran 1523). Pîrî Mehmed Paşa'dan sonra vezîriâzamlığa kendisinin getirileceğini uman, *İbtihâcû't-tevârîh*'teki bir kayda göre (s. 119-120), o sıralarda iç şahinciler ağası bulunan İbrâhim Paşa ile birlikte hareket edip onun vasıtasıyla Pîrî Mehmed Paşa aleyhinde bazı isnatlar ileri sürerek görevden alınmasında pay sahibi olan ikinci vezir Ahmed Paşa bu usulsüz tayine karşı çıktı, divanda huzursuzluğa yol açtı ve Mısır beylerbeyiliğini istedi. Onu İstanbul'dan uzaklaştırmak isteyen İbrâhim Paşa'nın desteğiyle bu istek kabul edildi. Fakat bir müddet sonra isyan eden Ahmed Paşa Mısır'ın nizamının bozulmasına sebep oldu. Bu arada padişahın kız kardeşiyle evlenen İbrâhim Paşa (bu konudaki tartışma için bk. Uluçay, s. 233-237), Ahmed Paşa isyanı dolayısıyla iyice karışan Mısır'da malî-idarî düzenlemeler yapmak ve asa-

Makbul İbrâhîm Paşa'yı Kanûnî Sultan Süleyman'ın eteğini öperken ve İran şahının huzurunda gösteren minyatürler (*Süleymannâme*, TSMK, Hazine, nr. 1517, vr. 189^b, 374^a)

yişi sağlamakla görevlendirildi. Kendisine ayrıca Mısır beylerbeyi unvanı verildi. Kahire'de kaldığı müddet içinde asayiş sağlayıp eski kanunları ve ana defterleri buldurdu, bunları göz önüne alarak yeni bir kanunnâme tanzim ettirdi ve işleri yoluna koydu (930/1524). Bu ilk ciddi görevinde kazandığı başarı şöhretini ve nüfuzunu daha da arttırdı. İki yıl sonra yapılan Macaristan seferinin serdarlığını üstlendi. Mohaç Meydan Muharebesi'nin kazanılmasında rol oynadı. Zaferden sonra padişahla birlikte girdiği Budin'deki bazı heykelleri İstanbul'a getirip sarayının bahçesine dikmesi tepkiyle karşılandı. Bunda muhaliflerinin de önemli rolü olmuştu. Hatta daha Mısır'da iken sarayının yeniçeriler tarafından yağmalanması, birden en yüksek makama geçmiş olmasının bazı çevrelerde uyandırdığı hoşnutsuzlukla ilgilidir. Nitekim Venedik elçilik raporlarında kendisinden ilk başında nefret edildiği, ancak padişahın ona karşı yakın ilgisi sebebiyle sultanın annesi, eşi ve diğer iki paşanın onunla zâhiren dost olmak zorunda kaldıkları anlatılır. Bu durum, savaşlarda ve verilen görevlerde gösterdiği başarıları daima ikinci plana itmiş olmalıdır. Sarayının bahçesine diktirdiği heykeller, kendisine karşı duyulan hoşnutsuzluğun eseri olarak Figânî'ye nisbet edilen, "Dü İbrâhîm âmed be-dâr-ı cihân / Yekî büt-şiken şüd diğer büt-nişân" şeklindeki hiciv dolayısıyla ona "büt-nişân" (put dikici) gibi bir sıfat kazandıracaktır (*DİA*, XIII, 57-58). Onun ölümünden on altı-on yedi yıl sonra İstanbul'a gelen seyyah Hans Dernschwamm, halk arasında Arnavut asıllı olarak bilinen İbrâhîm Paşa'nın "gâvur" kaldığı, Hristiyanlığı'nı gizlediği, resim ve heykellere saygı duyduğu yolundaki rivayetlerin hâlâ söylenegeldiğini ifade etmektedir (*İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü*, s. 139-140). Ayrıca onun Avrupalı sanatkarlarla irtibatlı olduğu ve onlara siparişlerde bulunduğu da bilinmektedir (Necipoglu, s. 181-187). Yine Venedik raporlarında onun Avrupa'nın eski krallarının tarihine ilgi duyduğu, mevcut hânedanları tanımaya çalıştığı belirtilir.

Macaristan seferinin ardından Anadolu'da oldukça tehlikeli bir şekilde bürünen isyanları bastırmakla görevlendirilen İbrâhîm Paşa idarî kabiliyetini burada da gösterdi. Aldığı isabetli tedbirlerle önce isyanın mahiyetini, kimlerin hangi sebeplerle âsilere katıldığını tesbit etti. Sonra da bunlardan bazılarını çeşitli vaadlerle kendi tarafına çekip âsileri kolayca dağıttı. Ayrıca Macaristan meselesi dolayısıyla

İstanbul'a gelen Habsburg elçileriyle yaptığı müzakerelerde, Avrupa'daki gelişmelerden en ince ayrıntısına kadar haberdar olduğunu gösterdiği gibi Osmanlı Devleti'nin kudret ve ihtişamını her vesile ile ifade ederek onları mânevî baskı altında tuttu. İkinci Macaristan seferine çıkılacağı sırada kendisine padişah tarafından oldukça geniş yetkiler tanındı ve serasker unvanı verildi. Viyana Kuşatması ile (935/1529) neticelenen bu seferden sonra Zapolyai Janos'un (Szapolyai János) Macaristan krallığı tanınmış ve Osmanlı himayesinde Macar krallığı kurulmuştu. Himayeye dayalı Macar siyasetinin bu ilk döneminin oluşmasında önemli rol oynayan İbrâhîm Paşa, doğrudan Habsburg İmparatoru V. Karl'ın hedef alındığı Alman seferinde de bulunmuş, ardından Habsburg elçileriyle 1533'te İstanbul'da yapılan barış müzakerelerini yürütmüştü. Görüşmelere katılan elçilerin raporları, onun güç ve nüfuzunun zirveye ulaştığını ve sınırsız yetkileri haiz olduğunu gösterir. Tamamıyla İbrâhîm Paşa'nın kontrolünde cereyan eden müzakereler sonunda arzu edildiği gibi bir barış sağlanmış, Osmanlı vezirîâzamı, imparatorluğun Alman kanadını idare eden V. Karl'ın kardeşi Ferdinand ile eşit sayılmıştı. Osmanlılar'ın bu konuya özellikle ağırlık vermelerinde, Avrupa asalet ölçülerine göre soyu soppu belirsiz basit bir köle olan İbrâhîm Paşa ile soylu Habsburg hânedanı mensubu Ferdinand'ı aynı seviyeye getirip Mukaddes Roma-Germen İmparatorluğu'nda psikolojik bir ezikliğe yol açmayı hedeflemiş olmalarının payı vardır.

İkbal ve gücü doruk noktasına ulaşan İbrâhîm Paşa için Safevîler'e karşı girişilen İrakeyn Seferi bir dönüm noktası teşkil etti. Yine çok büyük yetkilerle ve "serasker sultan" unvanı ile çıktığı bu sefer sırasında önden hareketle Tebriz'e girmiş (25 Muharrem 941 / 6 Ağustos 1534), ardından padişahın kuvvetleriyle birleşip Bağdat'a inmiş ve burası zaptedilmişti. Sefer sırasında anlaşmazlığa düştüğü, kendisi gibi büyük nüfuz sahibi ve oldukça zengin bir şahıs olan Defterdar İskender Çelebi'yi önce azlettirip sonra da Bağdat'ta katletti. Bu hadise ve büyük yetkilerine güvenerek kendisini sultan unvanı ile anması saray çevresinde ve padişah üzerinde olumsuz bir etkiye yol açtı. İstanbul'a döndükten bir müddet sonra 942 Şabanında (Şubat 1536) Fransızlar'a verilen ahidnâmenin hazırlıkları ile uğraşan İbrâhîm Paşa, iftar için saraya çağrıldığı 21-22 Ramazan 942 (14-15 Mart

Makbul
İbrâhîm
Paşa'nın
cenazesinin
Topkapı
Sarayı'ndan
çıkarılışını
gösteren
bir minyatür
(*Hünernâme*,
II, TSMK,
Hazine,
nr. 1524,
vr. 165^b)

1536) gecesi hiçbir sebep gösterilmeden ansızın boğularak idam edildi. Saraydan çıkarılan cesedi, Ayvansaray'ı'ya göre Galata'da Tersane ardındaki Canfedâ (Canfezâ) Zâviyesi yanına "müstakil bir suffe üzerinde" defnedildi (*Hadikatü'l-cevâmi*, I, 28; II, 39). İdam sebebi hakkında kaynaklarda çeşitli görüşler ileri sürülür. Bunlar arasında onun saltanat hırsına kapıldığı, kazandığı kudret ve zenginliği bunu sağlamak için kullanmaya kalktığı, Şehzade Mustafa ile yakın ilişkisi dolayısıyla, kendi oğullarından birini taht için düşünen ve padişah üzerinde büyük etkisi olan Hürrem Sultan'ın ona düşmanlık besleyip aleyhinde çalıştığı, İrakeyn Seferi'nde bilhassa Bağdat'ın fethinden sonra çok sert bir tutum takındığı, kimseyi dinlemediği ve bazı uygunsuz davranışlarda bulunduğu gibi sebepler üzerinde durulur. Kanûnî Sultan Süleyman'ın bu çok yakın arkadaşını hiçbir şey belli etmeden gözden çıkarıp ansızın katlettiği olması kendisinde hâsıl olan çok kuvvetli bir kanaate dayansa gerektir. İbrâhîm Paşa'nın yanında divan kâtipliğinde bulunmuş olan Celâlzâde Mustafa Çelebi, onun padişahın emirleri ve kanunların tatbikine çok büyük önem verip her işi adaletle yerine getirdiğini, son derece dindar olduğunu, fakat Bağdat'ın fethinden sonra ahlâkının değiştiğini, gurura kapılıp cahillerin sözleriyle uygunsuz işler yaptığını, serdarlığı sırasında elde ettiği pek çok fırsatı kaçırdığını, hatta kendisine hediye olarak Kur'an getirenleri reddettiğini, bütün bunların da padişahın gazabına yol açtığını yazar (*Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 277^a - 278^b). Matrakçı Nasuh ise onun "memleketgirlik" sevdasına kapıldığını belirtir (*Süleymannâme*, vr. 289^{a-b}).

İbrâhîm Paşa'nın çağdaşı olan şair ve tezkire sahibi Latîfi onun hakkında iki ayrı risâle kaleme almıştır. Bunlardan *Risâle-i Enîsü'l-füsahâ der Hakk-ı Mer-*

hûm İbrâhim Paşa adını taşıyan eserde onun âni yükselişini, sadrazamlığı sırasındaki davranışlarını, haşmetini, büyük yetkilerini, bundan gurura kapılmasını, şöhret ve ziynet düşkünü haline gelmesini anlatıp böyle büyük bir şana sahipken bir gün birden idam edildiğini ve bundan ibret alınması gerektiğini belirtir. *Ev-sâf-ı İbrâhim Paşa* adlı kısa risâlede ise İbrâhim Paşa'nın cömertliğini, şair ve edipleri koruduğunu yazarak övücü ifadelerle yer veren Latîfî ondan sonra gelenlerin şair, edip ve sanatçılara önem vermediklerini, hatta bunların hazineden almakta oldukları in'âm ve câizelerinin kesildiğini de söyler. Daha da ileri giderek halkın İbrâhim Paşa'nın kıymetini ancak ölümünden sonra anladığını yazar. Kanûnî Sultan Süleyman'ın vezîriâzamlarından iken azledilen Lutfi Paşa da vezîriâzamların padişaha çok yakın olmamaları ve kendi azametine kapılmamaları gerektiğini belirtirken örnek olarak İbrâhim Paşa'yı gösterir ve padişahın bizzat onun sarayına ve bahçesine bile gittiğini, bu yakınlığın "herkesin gözüne batan diken" gibi olduğunu ifade eder (*Âsâfnâme*, s. 93-94). Venedik kaynaklarında da İbrâhim Paşa'nın ordu ve hükümet işlerini ihmal ettiği, padişaha çok yakın olmasının ortaya çıkardığı hoşnutsuzluğun rol oynadığı üzerinde durulur. Ayrıca aile içi çekişmelerin kurbanı olma ihtimali de ileri sürülür.

On iki yılı aşkın bir süre vezîriâzamlık makamında kalan, o zamana kadar rastlanmayan ölçüde şan ve şerefe nâil olan, döneminin siyasî hadiselerinin gelişmesinde önemli roller üstlenen ve Venedik elçisinin raporuna göre birkaç dil bilen, tarihe son derece meraklı, mûsikişinas bir devlet adamı olan İbrâhim Paşa'nın sağlığında pek çok malı ve mülkü olduğu ve bunların çoğuna ölümünden sonra el konulduğu bilinmektedir. Bugün Sultanahmet Meydanı'ndaki adını taşıyan muhteşem sarayı yanında, hanımı tarafından kendi namına yaptırılan Kumkapı Camii ve yakınındaki tekke ile Galata'da Perşembepazarı içinde Haliç kıyısında bulunan Eski Yağkapanı Mescidi'nden başka Mekke, Selânik, Hezargrad (Razgrad) ve Kavala'da cami, mektep, medrese, hammam, çeşme ve yine bazı kasabalarda mescid ve zâviyeleri bulunmakta olup bunlara çeşitli vakıflar tahsis etmiştir. Kanûnî'nin kız kardeşi Hatice Sultan ile evliliğinden Mehmed Şah adlı bir oğlu olduğu, babasının İslâmiyet'i kabul ederek Yûnus adını aldığı, ayrıca iki erkek kardeşinin çeşitli memuriyetlerde bulunduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Kemâl, *Mohaçnâme* (nşr. P. de Courteille), Paris 1859, tür.yer.; a.mlf., *Tevârih-i Âli-i Osmân: X. Dfefer* (haz. Şefaettin Severcan), Ankara 1996, bk. İndeks; Matrakçı Nasuh, *Süleyman-nâme*, TSMK, Revan Köşkü, nr. 1286, vr. 71^b, 72^a, 88^b, 89^a, 289^{a-b}; a.mlf., *Sefer-i Irakeyn*, tür.yer.; *Tevârih-i Âli-i Osmân* (haz. Mustafa Karazeybek, yüksek lisans tezi, 1994), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 330, 333-340; Lutfi Paşa, *Târih* (nşr. Âli Bey), İstanbul 1341, s. 314, 316, 355; a.mlf., *Âsâfnâme* (nşr. Mübahat Kütükoğlu, Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan içinde), İstanbul 1991, s. 93-94; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 109^b, 111^b, 277^a-278^b; H. Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (trc. Yaşar Önen), Ankara 1987, s. 139-140; Latîfî, *Enisü'l-füsehâ ve Evsâf-ı İbrâhim Paşa* (haz. Ahmet Sevgi), Konya 1986; B. Curipeschitz, *Yolculuk Günlüğü, 1530* (trc. Özdemir Nutku), Ankara 1977, s. 44-48; Hocaâzâde Esad Efendi, *İbtihâc-ü't-tevârih* (haz. Ahmet Akgün, doktora tezi, 1995), İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 119-120, 128-132; Peçuyul İbrâhim, *Târih*, I, 20, 79, 188-191; Solakzâde, *Târih*, s. 490-492; Ayvansarâyî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 28-29; II, 39; Hammer (Atâ Bey), V, 36, 41, 77-84, 104-109, 129-136, 161-163; H. D. Jenkins, *Ibrahim Pasha, Grand Vizir of Suleiman the Magnificent*, New York 1911; Danişmend, *Kronoloji*, II, 184-189; Çağatay Uluçay, *Osmanlı Sultanları'na Aşk Mektupları*, İstanbul 1950, s. 31-32; a.mlf., "Kanuni Sultan Süleyman ve Ailesi ile İlgili Bazı Notlar ve Vesikalar", *Kanunî Armağanı*, Ankara 1970, s. 233-237, 249; Gökbilgin, *Edirne ve Paşa Li-vâsı*, s. 74-75, 85; a.mlf., "Arz ve Raporlarına Göre İbrahim Paşa'nın Irakeyn Seferindeki İlk Tedbirleri ve Fütûhâtı", *TTK Belleten*, XXI/83 (1957), s. 449-482; a.mlf., "İbrahim Paşa", *İA*, V/2, s. 908-915; Hüseyin Gazi Yurdaydın, *Matrakçı Nasuh*, Ankara 1963, s. 57-60; Nurhan Atasoy, *İbrahim Paşa Sarayı*, İstanbul 1972; N. Vatın, "Sur quelques propos géographiques d'Ibrahim Pacha, grand vizir de Soliman le Magnifique (1533)", *Comité international d'études Pré-Ottomanes et Ottomanes VIth symposium Cambridge* 1984, İstanbul 1987, s. 89-98; J. Bacque-Grammont, "Une lettre d'Ibrahim Pasa á Charles Quint", a.e., s. 65-88; a.mlf., "Autour d'une correspondance entre Charles Quint et Ibrahim Paşa", *Turcica*, XV, Paris 1983, s. 231-246; a.mlf., "Sur deux lettres de Ferdinand Ier á Ibrâhim Paşa", a.e., XIX (1987), s. 175-193; Seyyid M. es-Seyyid Mahmud, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, s. 84-90; Gülrü Necipoğlu, "Süleyman the Magnificent and the Representation of Power in the Context of Ottoman-Habsburg-Papal Rivalry", *Süleyman the Second and His Time*, İstanbul 1993, s. 181-187; Leslie P. Peirce, *Harem-i Hümayun. Osmanlı İmparatorluğunda Hükümlerlik ve Kadınlar* (trc. Ayşe Berktaş), İstanbul 1996, s. 97-101, 104-106; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Kanunî Sultan Süleyman'ın Vezir-i Âzamı Makbûl ve Maktûl İbrahim Paşa Padişah Dâmadı Degildi", *TTK Belleten*, XXIX/114 (1965), s. 355-361; H. G. Majer, "Ibrahim Pascha", *Biographisches Lexicon sur Geschichte Sudosteuro-pas*, II, Münich 1976, s. 210 vd.; Abdülkadir Karahan, "Figânî", *DİA*, XIII, 57-58.

FERİDUN EMEÇEN

İBRÂHİM PAŞA, Melek

(ö. 1097/1685)

Osmanlı veziri ve Budin valisi.

1003 (1595) yılı civarında Sivas Divriği'nde doğdu. Genç yaşta İstanbul'a gitti ve hemşehrisi Seyyid Mustafa Paşa'nın himayesine girdi. Çeşitli maliye kalemlerinde çalıştı. Mustafa Paşa başdeftardarlığa yükselince kendisi de başbâki kulu oldu. Bu görevi sırasında, kıvrak zekâsı ve rindmeşrepliğinden dolayı "Şeytan" lakabıyla anıldı. Ancak bu lakabı daha sonra IV. Mehmed tarafından "Melek" olarak değiştirilmiştir (aş. bk.).

14 Safer 1067 (2 Aralık 1656) tarihinde başdeftardarlığa getirilen ve yaklaşık dört buçuk yıl kaldığı bu görevi sırasında Vezîriâzam Köprülü Mehmed Paşa'nın Bozcaada ve Yanova seferlerine katılan İbrâhim Paşa, vezîriâzamanın da desteğiyle ulûfe meselelerini hallettiği için vezir rütbesiyle taltif edildi. 4 Ramazan 1071'de (3 Mayıs 1661), aleyhine bir isyan düzenlenen Gürcü Mustafa Paşa'nın yerine Mısır valiliğine tayin edildi. Üç yıl kadar süren bu görevi esasen Mısır'da devleti uğraştıran önemli bir mesele çıkmadı. 1074 (1663-64) yılında IV. Murad'ın kızı Rukiye Sultan'la evlenip saraya yakınlaştıysa da aynı yıl içinde görevinden alındı ve Mısır irsâliyesini eksik getirme suçlaması ile Kapiarası'nda tutuklandı. Yedi ay haptiden sonra, zimmetinde bulunan 700 kese akçe alınarak serbest bırakılmasının ardından aynı yılın sonlarında Diyarbekir beylerbeyiliğine getirildi. 1083'te (1672) kubbe veziri olarak Kamanice seferine gitti. 6 Zilkade 1083'te (23 Şubat 1673) Kandiye muhafızı, 1086'da (1675) Şam beylerbeyi ve Lehistan serdari oldu; ertesi yıl bu cephede İzvança (Zorawno) civarında yapılan savaşta kazandığı başarıları sayesinde Ukrayna Osmanlı himayesine girdi (Kantemir, III, 12-14). Kış Babadağ'ında geçirdi ve 1088 (1677) yılında Özi beylerbeyi olarak Ukrayna'nın merkezi Çehrin Kalesi'ni geri almakla görevlendirildi. Zira bir süre önce Osmanlı hükümetince Ukrayna Kazakları'nın başına getirilen Doroşenko, Çehrin'i yeniden meylettiği Ruslar'a bırakmıştı. 1088 Rebîülevvelinde (Mayıs 1677) hareket eden Serdar İbrâhim Paşa, Kırım kuvvetleriyle birleştikten sonra haziran başlarında Çehrin'e vardı ve kaleyi kuşattı. Yüksek bir kaya üzerinde bulunan ve üç tarafı bataklık olan kale 60.000 (bir rivayette 6000) ka-